

Ми боремося не тому, що ненавидимо тих,
хто перед нами,
а тому, що любимо тих,
хто у нас за спиною!

Роман Шухевич

Частина перша

Болить мені... Ти знаєш, як болить?
Болить біда, що зараз в Україні.
Ця рана душу втомлену ятрить.
І сліз не можу втримати я нині...

Ліна Костенко

Розділ I

Геник дістав із портмоне квиток на рейсовий автобус. Йому випало сьоме місце. Цього разу він не думав про те, чи місце знаходиться з сонячного боку і всю дорогу дошкулятиме спека, чи в рятівній тіні — звернув увагу лише на число сім. «Сімка — щасливе число, — майнула думка, — тож усе буде добре».

Геннадій допалив цигарку, дочекавшись, поки останній пасажир увійшов у салон, недопалок кинув у сміттєвий бак, поправив ремінь наплічника і знайшов своє сьоме місце. Усе складалося непогано. Йому випало їхати з несонячного боку, в салоні автобуса було чисто і навіть не спекотно. Автобус повільно рушив з місця, плавно колихнувся у вибоїні й виїхав на пряму дорогу. За мить він уже віз своїх пасажирів до місця призначення, і Гена подумав, що напевно у кожного з цих людей є місце, де їх чекають, люблять, можливо, сумують за ними, а його пункт призначення не позначений на жодній мапі світу і має незвичну назву — війна. Зазвичай люди поспішають у зворотному напрямку, тікаючи від війни, і лише меншість, найчастіше чоловіки,

прямують туди, де лунають вибухи: вони їдуть назустріч клятій війні, щоб її зупинити.

Геннадій тішився з того, що мати одразу повірила йому. Вона сама не вміла брехати і не навчила своїх дітей, до того ж мама відчувала фальш якимось шостим відчуттям, і вони з Іванною з дитинства навіть не намагалися її обманути, заздалегідь знаючи, що їх одразу виведуть на чисту воду. Напевно, вчинки Іванни знищили це відчуття, бо вона одразу легко повірила легенді сина про роботу водієм у Києві. Генник не соромився цієї брехні, бо й справді, іноді брехня буває святою. Навіщо мамі зайві хвилювання? Звісно, правда рано чи пізно розкриється, але то буде потім, не зараз, коли материнське серце крається на шматки за безталанну доньку. Гена попросив матір не проводити його, бо, мовляв, його проведе Уля, і вона погодилася. Улянка, на превеликий подив хлопця, навідріз відмовилася прийти на автовокзал. Коли дівчина дізналася, що він має намір їхати до Марка на фронт, аби поповнити лави захисників країни, заявила, що поїде з ним. Геннадій оцінююче подивився на худеньку постать дівчини, і, уявивши, як вона зігнеться та зойкне під вагою автомата, як він потягне її плечі донизу, щиро засміявся.

— Не сміши мене, Улянко, — сказав він тоді. — Війна не для жінок.

— Але погодься — я стріляю влучніше за тебе, — зауважила дівчина.

— Згоден. — Гена обійняв її. — Війна — жіночого роду, але вона і жінка не можуть бути разом. Війна — монстр, який пожирає життя, а жінка створена для того, щоб дарувати світові нові життя. Випробування, які влаштовує війна, не для слабкої статі.

— Але я можу бути корисною — я добре стріляю, — вперто повторила дівчина і, від образи закопилівши губки, відвернулася.

— Там не тир, де перед тобою іграшкова ціль і маєш час прицілитися, в житті все навпаки: твоя ціль — людина, яка хоче жити, а ти повинна відібрати в неї найцінніше. Цілячись у когось, сама будеш чиеюсь ціллю. Я не хочу, аби хтось полював на тебе як на хижого звіра.

Улянка довго мовчала. Важко було здогадатися, що вона думає в такі миті. Чи погоджується з ним, чи ні? Геннадій ще не до кінця навчився розуміти її мовчанку, тому додав:

— Я маю знати, що мене чекають вдома. Згадка про тебе буде мене зігрівати, давати надію на повернення. Я просто мушу вижити, щоб повернутися до тебе і знову обійняти. Розумієш?

Улянка мовчки кивнула і, загадково посміхнувшись, поклала йому голову на плече. Мила, добра дівчинка! Вона стільки років страждала від неподіленого кохання, а він був такий сліпий! Перед від'їздом Гена щодня зустрічався з Улянкою. Намагаючись надолужити згаяний час, він дарував їй світлі посмішки і тепло душі, обіймав за плечі, пригортав до себе, цілував м'які спокусливі губи і не більше. Підсвідомо він відчував, що дівчина не готова до ближчих, інтимних стосунків — ще ятрить рана від згвалтування Змієм. Іноді Генику хотілося бути з нею лагіднішим, але він стримував себе, побоюючись образити Улю, щоб вона, бува, не вирішила, що він з нею лише із жалю. Часом він і сам не міг стовідсотково присягнутися, що кохає її щиро, — занадто багато часу він бачив у ній лише надійного друга. Геника притягала невидима сила неймовірної ніжності до мовчазної, потаємної дівчини з волошковими очима, йому було комфортно поруч з нею, але ж кохання не може бути недостигим плодом або квітковим пуп'янком — має дозріти, налитися найкращими почуттями, розквітнути, щоб наділити людину найщасливішими митями життя. І хлопець не квапив події, він насолоджувався зустрічами з Улею, відчуваючи, як повільно, але впевнено його душа наповнюється теплом і приємним щемом. Геннадій помічав, як Уля з переполоханого пташенятка перетворюється на впевнену в собі жінку, як щільніше притискається всім тілом до нього, коли він її обіймає, як її уста щоразу сміливіше торкаються його губ і завмирають надовше, смакуючи солодощі кохання. Наче все добре, та одне «але» не давало Генику спокою.

Війна... Не «АТО», як повторювали диктори новин та речники міністерства оборони, а справжня війна. Щодня з екранів телевізорів лилися невтішні новини з фронту, гинули хлопці, і в Сєвєродонецьку було добре чути вибухи на лінії розмежування неподалік

від міста. Десь там боронив спокій мирного населення друг Геніка Марк, тож хлопець, як тільки більш-менш одужав, вирішив, що його місце там, де повинен бути кожен свідомий громадянин країни. Рішення піти на війну Геннадій прийняв самотійно, ні з ким не радячись. Він добре розумів, що його не відправлять на фронт через військкомат за станом здоров'я, та й не попадали під призов мешканці Луганщини, тому Гена телефонував Марку і просив допомоги. Врешті-решт, друг подзвонив і повідомив, що командир готовий провести з ним навчання на місці. Не гаючи часу, Геннадій повишкрібав з усіх заначок та карток залишки грошей, на швидкуруч покидав у наплічник речі першої необхідності, купив квиток на автобус і лише тоді про все розповів Улянці.

— Ти прийдеш на автовокзал мене проводити? — спитав юнак, коли, здавалося, дівчина швидко погодилася не їхати разом з ним на фронт.

— Ні, не прийду, — тихо, але впевнено відповіла Уля.

— Чому?! — Він був неабияк здивований.

Уляна відвела погляд.

— Не люблю проводити, — мовила, — забагато суму. Краще я приготую вечерю, спечу торт, посидимо вдома.

— Гарзд, — погодився Геннадій. — З мене шампанське.

Того вечора вони намагалися не говорити про війну — хотілося зберегти в пам'яті щось тепле і хвилююче. Згадували перше знайомство, поїздки в Слов'янськ на солоні озера, переглянули фотографії, де була їх Лугандія в повному зборі.

— Які ми тут безтурботні та щасливі, — зауважив Геннадій, вкладаючи в теку останнє фото.

— Здавалося, що так буде завжди, — зітхнула Уля.

— Не сталося, — у напівтемряві пролунало сумно, як подих далекого минулого, куди нема вороття.

— Я хочу запам'ятати тебе таким, яким ти є зараз, — сказала Улянка, дістаючи аркуш паперу та олівець.

— Ввімкнути світло?

— Ні, не треба. Нехай будуть свічки, на столі — келихи з недопитим шампанським, і ти, трохи сумний, задумливий і незвично

дорослий, — промовила дівчина під ледь чутний шелест олівця по паперу. — Я залишу цей малюнок собі... Стільки всього намалювала і все роздала. Зараз шкода, що в мене залишилося всього кілька замальовок.

— Ти дочекаєшся мене? — запитав Геннадій.

— Чому ти питаєш? Я на тебе чекала не один рік.

— Тоді було спокійне мирне життя, а зараз...

— Не треба питати про те, на що сам знаєш відповідь.

— Мені важливо почути ці слова.

— Де б ти не був, я буду завжди поруч.

Він бачив її волошкові великі очі, був впевнений: вони не можуть брехати...

Погойдування на м'якому сидінні автобуса заколисувало Геннадія. Він хотів спати, але чомусь не міг заснути. Покидаючи рідні, до болю знайомі місця, він думав про те, що, може статися, він їх бачить востаннє. Скільки його ровесників ось так виїжджали з рідних сіл та міст, сподіваючись повернутися назад з перемогою, і не судилося. Гена подивився у вікно. Під пагорбом примостилося сумне самотнє кладовище. Могили щільно тулилися одна до одної, хоча навколо було багато степового простору. Горбки ніби говорили про те, що їм страшно бути на самоті, відірваними від звичного людського життя, яке для них уже скінчилося, тому перед незвіданим майбутнім вони тримаються купи.

«Людей завжди лякає невідомість, — майнула у Геніка думка, і він заплющив очі. — Не варто думати про сумне, треба хоча б трохи подрімати і відпочити».

Розділ 2

Настя звикала до нового життя. Здавалося, старе, коли в неї була родина, залишилося далеко позаду і від нього можна безболісно відірватися, якби не вчинок Іванни. Хай що робила Настя, вона ні на мить не забувала про доньку. Навіть запам'ятала нове слово «номофобія» — страх залишитися без телефонного зв'язку.

Вона тримала при собі мобільний телефон завжди: коли виходила з дому і навіть тоді, коли переходила з кімнати в кімнату; вона брала його у ванну і туалет, і, здавалося, якщо втратить з поля зору, у неї почнеться паніка та істерика. Настя чекала на дзвінки від Іванни, а донька все не телефонувала. Лежачи спати, жінка ретельно перевіряла, чи вистачить зарядки мобільника до ранку, і клала телефон під подушку. Іноді, коли засинала, Насті здавалося, що окупація міста, розриви снарядів, донька на блокпосту ополченців — плід її уяви, і варто міцно заснути, щоб прокинутися вранці і зрозуміти, що то був лише жахливий сон. Проте щоранку жінка прокидалася налякана вибухом і доводилося повертатися до тями, щоб второпати, чи то насправді рвуться снаряди, чи наснилося.

Коли вона ночувала у Вадима, поруч з нею був він, коханий, милий, добрий, Настя притискалася до його тіла, обіймала і заспокоювалася. З ним їй було надійно та спокійно. Вона часто була в його квартирі і навіть не відчувала, що то не її житло. Адже домівка там, де тебе люблять, чекають, де ти бажаний. З Левком у неї і до цього були добрі стосунки, тож і зараз не виникало жодних проблем. З юнацьким запалом він рвався на фронт, але Настя з Вадимом запевнили його, що не потрібно поспішати: на все свій час, і наразі його першочергове завдання зміцнити здоров'я і продовжити навчання в інституті, а там уже й призов на службу. Аргументи були вагомими, тож Левко погодився. З колишнім чоловіком Настя не спілкувалася, але знайомі доклали їй, що Валерій шукає покупців на квартиру, аби виїхати жити в Росію. Кілька разів Настя поривалася йому зателефонувати, щоб дізнатися більше про долю Іванни, але не наважувалася. Якось Валерій сам їй зателефонував і попросив про зустріч. Розповів, що до нього приходили зі служби безпеки, цікавилися місцезнаходженням Іванни, зробили у квартирі обшук.

— Ти знаєш, де Іванна? — спитала його Настя.

— Ні.

— Ти ж не на допиті, — зауважила вона, — мені конче потрібно знати, де наша донька, як вона.

— Я дійсно не знаю, — запевнив Валерій. — Мені відомо не більше, ніж тобі. Я говорив Іванні, що хочу продати житло і бути разом з нею, і вона не проти. Коли надумаю приїхати, дасть свою адресу, — пояснив чоловік. — Я навіть не можу їй зателефонувати, бо вона дзвонить щоразу з нового номера. Донька розуміє, що наші телефонні розмови можуть прослуховувати. Ледь не забув... — Валерій дістав з кишені сорочки невеличкий папірець, складений учетверо, подав Насті. — Тебе також викликають на допит.

— Що я нового скажу, коли сама не знаю, де Іванна, — зітхнула Настя, — хіба що вибачитися за неї.

— Вибачитися?! — спалахнув Валерій. — Мине трохи часу, і країна пишатиметься такими героями, як наша донька!

— Годі, — зупинила його Настя, — мені час йти. Якщо будуть новини від доньки, одразу телефонуй.

— Гарзд, — кивнув чоловік.

Настю прикро вразило, що Валерій зовсім не поцікавився сином. «Лише Іванна досі пов'язує нас», — подумала Настя, дивлячись йому услід.

На допит її викликали ще кілька разів. Нічого не приховуючи, Настя розповіла все, як було, навіть про те, що тривалий час не здогадувалася, що донька взяла в руки зброю, а зараз Іванна живе десь у Росії. Одну невеличку деталь Настя не згадала — про те, як проводжала доньку на автовокзалі. Для служби безпеки ця деталь неважлива і не має значення в розслідуванні, для Насті ж навіть спогади — пекельний біль. Ніби намагаючись спокутувати провину доньки, жінка весь вільний час віддавала громадській роботі в організації «Оновлений Схід». Очолила її рудоволоса дівчина, саме та, яку Настя вперше побачила навесні, коли на флешмобі їх побили тітушки. Щоразу на загальні збори Настя приносила безліч різних ідей — їй хотілося змін на краще і якомога швидше. Керівниця була більш розсудливою і стриманою, тому кожну нову ідею виносила на загальне обговорення, де члени громадської організації зважували всі «за» і «проти», ретельно обдумуючи кожну деталь.

За вечерею Настя і Вадим ділилися новинами. Розповідь Насті завжди була палкою та емоційною. Натомість кожне слово

Вадима — продумане і виважене. Нещодавно він познайомився з волонтером із Сєверодонецька, який почав допомагати нашим воїнам ще до окупації міста.

— Сашко Гримайло, він справжній, — сказав Вадим, — з ним трапилася одна цікава історія підчас окупації.

— Можеш розповісти? — спитала Настя, непомітно підкладаючи овочевий салат на тарілку Вадима. Йй весь час здавалося, що чоловік, поки парубкував, був голодним, тому треба надолужити згаяне.

— Залюбки! — охоче погодився Вадим. — Побратими Сашка по Майдану повідомили по телефону, що на мікроавтобусі «Мерседес» везуть з Києва харчі, зібрані волонтерами, нашим солдатам. Їхали вони вперше, тож геть не орієнтувалися на місцевості.

— Вони не мали карти? — поцікавилася Настя.

— Звичайно, що мали, — уточнив Вадим. — Але на початку бойових дій не завжди немісцеві знали, де звільнена територія, де окупована, тож хлопці вирішили довіритися тупому навігатору. Вони зв'язалися з Сашком після Сватового, коли мали проїхати Слов'янськ і потрапити на Бахмутську трасу. Хтозна, чим думав навігатор, але вони поїхали через Лисичанськ і Сіверськ і направилися на блокпост до нашого міста.

— Де стояли сепаратисти? Вони ж одразу звертали увагу на номери автівок з інших областей!

— Уяви собі, що один із волонтерів не раз з'являвся на екранах телевізорів під час Майдану, до того ж мав на голові примітного такого гарного «оселедця»!

— Можу здогадатися, яка була реакція на блокпосту!

— Нічого підозрілого сепаратисти не помітили, бо вже було темно і вони добряче хильнули, — продовжив Вадим. — Вони зупинили позашляховик, побачили на хлопцях гарний НАТОвський камуфляж, як на них, тож не звернули уваги на зачіску і дозволили їхати. І саме тоді Сергій, той що з «оселедцем», угледів на бетонних плитах чужий прапор і натиснув на педаль газу. «Захисники» теж скинули оком на київські номери, почали волати:

«Стій!» та стріляти з автоматів. Хлопцям нічого не залишалось, як тікати від погоні в місто.

— Ото влипли!

— Не знаючи міста, їм якось пощастило сховатися між будинками всередині кварталу. Сергій мав лише номер Сашка Гримайла, тож волонтери вимкнули світло, трохи відсиділися і лише тоді з ним зв'язалися.

Вадим уже відсунув від себе тарілку, а Настя так заслухалася, що й сама перестала жувати.

— Найцікавіше було далі, — посміхнувся Вадим, — коли Сергій попросив виручити, та не зміг пояснити, де вони є.

— Як знайшли вихід?

— Довелося Сергієві йти в розвідку. За кілька хвилин він дізнався, що неподалік школа № 11, тож Сашко тишком-нишком пробрався до побратимів. На їхнє щастя, поруч жив добрий знайомий Сашка, який мав гараж у цьому ж дворі, тож машину з харчами вдалося сховати. Одного з хлопців забрала до себе волонтерка — його можна було прийняти за місцевого, бо він розмовляв російською, а ось із Сергієм було трохи складніше. Сашко вже був на гачку в сепаратистів, тож не міг ризикувати, ховаючи Сергія у себе вдома, до того ж у нього дружина, двійко діточок. Кум Сашка взяв на себе ризик прихистити хлопця, а вже зранку сепаратисти оголосили розшук по телебаченню та на своєму сайті, обіцяли навіть нагороду. Вони знали, що з міста виїзди заблоковані.

— До Сашка приходили?

— Звичайно! Тож йому довелося не робити різких рухів і спокійно ходити на роботу.

— Де він працював? — поцікавилася Настя, захоплена розповіддю.

— Лікарем «швидкої допомоги», — пояснив Вадим. — А в той час українські сайти вже забили на сполох про зникнення двох волонтерів, які поїхали на Схід і безслідно зникли. Сепари, звісно, зметикували, кого прогавили, і посилили заходи. За кілька днів Сашко мав інший клопіт. Стояла неймовірна спека, тож харчі в гаражі почали псуватися.